

România literară Nr.12 din 28 Martie 2008

Vladimir Tismăneanu în dialog cu Mircea Mihăieș, *Cortina de ceață*, Polirom, 2007, 310 pag.

Sub semnul dialogului

Cînd doi prieteni se apucă să discute pe marginea politicii, rezultatul nu poate îmbrăca decît două forme: fie cea obișnuită a taifasului cotidian, acel gen de pălăvrăgeală în cursul căreia, sub pretext că dezbați un eveniment, îl transformi în debușeu al antipatiilor proprii; fie cea a conversației ținute în frîu, caz în care accentul cade nu pe împărtășirea reacțiilor proprii, ci pe surprinderea adevărului. În primul caz, dialogul rămîne în perimetrul emoției personale: fiecare dă satisfacției celuilalt împărtășindu-i temerile sau frustrările și făcîndu-l să trăiască cu senzația liniștitoare că are mereu dreptate. În cel de-al doilea caz, se întîmplă ceva straniu: discuția depășește pragul complicității amicale și, dintr-o șuetă prietenească, devine o analiză „la masa de lucru“, dar o analiză care nu e făcută la rece, neutru și nepărtinitor, ci cu acel grad de empatie pe care ți-l dă gîndul că tu însuși ești o parte din spectacolul pe care îl comentezi.

S-ar putea crede că lipsa de neutralitate a unei discuții – iar dialogul lui Vladimir Tismăneanu cu Mircea Mihăieș în *Cortina de ceață* numai neutru nu e – este principala cauză a eșecului ei. Fals. Departe de a reprezenta un defect, ea este însăși condiția împlinirii ei. Căci nu există neutralitate la scară umană. Altfel spus, nimeni nu este obiectiv cîtă vreme trăiește, indiferent că face politică, comerț sau cultură. Tocmai de aceea analiza politică făcută la rece este o impostură. Ea e forma uzuală de a manipula oamenii sub motiv că, respectînd exigența nepărtinirii, le împărtășești numai opinii obiective. În realitate, îi influențezi sub cuvînt că îi informezi nepărtinitor.

Și atunci, singura formă de a ocoli falsa obiectivitate este să fii ghidat de valori ce au fost verificate de practica politică: pluripartidism, stat de drept etc. Este singura situație cînd, deși emoția comentariului se păstrează intactă, ea încetează să mai sune *pro domo*. Căci nu te aperi pe

tine, ci aperi niște valori în numele cărora vorbești. În cazul unui astfel de dialog, prietenii nu-și mai servesc unul altuia amabilități, ci devin actorii sinceri ai unui efort de înțelegere. În schimb, când această condiție nu e îndeplinită, dialogul nu poate scăpa de principalul pericol ce paște discuțiile de acest gen: intenția secretă ca simpatia cititorului să fie câștigată prin îmbrobodirea lui. Îi fletezi așteptările străduindu-te să-i fi pe plac.

În privința aceasta, Vladimir Tismăneanu și Mircea Mihăieș nu trebuie să-și facă griji: și-au făcut destui dușmani cu o singură carte. Dacă mai adăugăm și volumele anterioare de dialoguri politice – *Balul mascat* (1996), *Încet, spre Europa* (2000), *Schelete în dulap* (2004) – , atunci lista figurilor publice în ochii cărora Tismăneanu și Mihăieș au devenit nume inavuabile trebuie să fie foarte lungă. Aici însă, în volumul *Cortina de ceață*, personajele cu precădere înfierate în chenare morbide sunt Adrian Năstase, Ion Iliescu, Dinu Patriciu, Dan Voiculescu și Bogdan Olteanu. Dar pînă la galeria monștrilor încondeiați în paginile cărții, să ne oprim asupra trăsăturilor celor doi participanți la dialog.

Rolul celor doi în cadrul dialogului e diferit, ca într-o distribuție regizorală în care unul e protagonist iar celălalt e secundantul merit a-l însoți pe primul în periplul unei analize politice. Așa se face că Vladimir Tismăneanu e vioara întâi, iar Mircea Mihăieș e copilotul care pășește pe același drum analitic cu politologul român. Mai precis, Mihăieș aduce acel condiment psihologic fără de care orice conversație pe teme politice riscă să plictisească. Cazul lui Mircea Mihăieș îl știm cu toții: între ipostaza mondenă și cea livrescă a ființei sale se cascadează o veritabilă prăpastie. Omul acesta de o blîndețe cotidiană frizînd gingășia, de cum se așază la masa de scris, suferă o metamorfoză: din miel devine tigrul și, în locul unei bononii așezate și molipsitoare, firea i se pătrunde de o ferocitate de bătaș profesionist. Schimbarea de ton pe care o suferă e atît de radicală că nu poți să nu te gîndești la două suflete locuind în același piept: o personalitate polimorfă cu două identități radical deosebite. Și așa cum, în nopțile cu lună plină, licantropii devin din ființe umane lupi autentici, tot așa Mircea Mihăieș, sub puterea literelor scrise, devine dintr-un gentleman bun de pus la rană, un *fighter* necruțător.

În schimb, tonalitatea de bază a ființei lui Vladimir Tismăneanu nu cunoaște ruperile de nivel ale „licantropului“ Mihăieș. Afabilitatea liniștită și neagresivă cu care politologul te întîmpină în carne și oase se regăsește în fibra scriitorului. De aceea, în cazul lui Vladimir Tismăneanu, există o continuitate neîntreruptă între alura cotidiană și tonul specialistului în filozofie politică. Firea lui politicoasă și precumpănitor cerebrală dă naștere unui discurs în al

căruia echilibru recunoști cu ușurință trăsăturile persoanei concrete. Singura însușire pe care Tismăneanu și-o înăbușă în scris este umoarea ironică, politologul cenzurându-și cu grijă orice tresărire sarcastică ce i-ar putea fi răstălmăcită de cei care abia vînează motive spre a-l ataca. Așadar o ecranare selectivă și unilaterală ce nu aduce schimbări izbitoare în amprenta intelectuală a politologului. Iată de ce discursul lui se desfășoară sub semnul moderației și al fermității, cum lui însuși îi place să spună atunci cînd i se cere să numească o deviză a atitudinii sale ideologice.

Iar dialogurile de față, întinzînu-se pe durata a nouă zile de discuții necenzurate, ne înfățișează un Vladimir Tismăneanu perfect cuplat la realitatea românească. E uimitor cum un intelectual sînd mai tot anul în SUA poate avea o priză atît de amănunțită la scena vanităților politice românești. În privința arenei zădărniciilor publice din țară, Tismăneanu e un *connaisseur* în detaliu și în întreg. Și dincolo de evenimentele descrise în carte – care este o retrospectivă a ultimilor trei ani de politică românească (2004–2007) –, ceea ce sare în ochi în cazul lui Tismăneanu este aptitudinea lui teoretică. Cînd spun „aptitudine teoretică“ nu mă gîndesc la cultura politică asimilată – impresionantă prin vastitatea cunoștințelor pe care le emană spontan din memorie – și nici la dezinvoltura cu care îți poate evoca cutare autor sau cutare teorie dintr-un articol de ziar pe care pesemne că numai el l-a citit, ci la o deprindere mentală, la un fel de *forma mentis* pe care Tismăneanu a știut s-o preschimbe într-o a doua natură a sa: e vorba de înclinația de a vedea mereu în cazurile particulare o semnificație politică generală.

Tismăneanu e genul de intelectual pentru care un eveniment are importanță numai în măsură în care îi poate servi drept reazem sau, dimpotrivă, drept contraargument în elaborarea unei anumite construcții ideatice. Nu întîmplările concrete au însemnătate, ci ideile pe care le poate extrage din acele întîmplări. Așa se face că, în cazul lui Vladimir Tismăneanu, evenimentul comentat este dublat mereu de o idee menită a explica evenimentul. Și astfel politologul ajunge să vorbească de „previzibilitatea actorilor politici“ ca de o caracteristică a democrației liberale (măsura în care comportamentul politicianului poate fi prevăzut, scutind astfel electoratul de surprize dureroase – a se vedea schimbarea de direcție a liberalilor lui Tăriceanu) sau de „fenomenul traseismului românesc“ (oameni politici fără identități ideologice precise, care nu urmăresc un scop politic, ci interese personale – fenomenul fiind atît de răspîndit încît sporește scepticismul românilor și neîncrederea lor în avantajele democrației). Iar în privința statului de drept și a valorilor democratice pe care le apără, Vladimir Tismăneanu nu lasă loc de echivoc: pentru el, statul de drept este un element non-negociabil pentru viabilitatea democrației liberale.

Pe scurt, Tismăneanu este o natură precumpănitor teoretică, avînd ceva din acei incorigibili intelectuali pentru care adevărata viață se petrece între paginile cărților sau în chenarul monitorului pe care își scrie zi de zi mesajele electronice. Politologia a devenit pentru Vladimir Tismăneanu un *modus vivendi*, un veritabil mediu de viață. Ambianța aceasta îmbibată cu concepte, tendințe și controverse este aerul pe care îl respiră cu aceeași ușurință cu care alții nu înțeleg nimic din el.

Spuneam că Tismăneanu își desfășoară demersul sub deviza „fermității și a moderației“. Asta înseamnă că politologul nu dă verdicte, ci caută explicații, iar cînd totuși emite judecăți tranșante nu o face decît atunci cînd cazul e flagrant. De pildă, cazul lui Adrian Năstase: „Adrian Năstase este un Gargantua arghirofil. În loc să se îndoape cu mîncare, se îndoapă cu proprietăți. Situația este chiar jalnică, pentru că este un om inteligent, cultivat, cu talentul expresiei elocvente. Cunoscîndu-l de cîteva decenii, aș putea spune că e un personaj ce poate fi chiar plăcut în conversații. [...] Este un loialist iliescian, nu are neapărat ambiții de ideolog. Are ambiții de colecționar de artă, este un împătimit al achiziționării de tablouri, știe ce să cumpere și cînd. Joacă și rolul de Mecena dacă este nevoie, e posesorul unei formidabile colecții de hărți, capabil să creeze un muzeu al hărților în preajma Bucureștiului, undeva pe lîngă Otopeni. În felul său, este un om al exceselor care se pierde prin excese. Cred că scandalul «Mătușa Tamara» face parte din acest hybris la bonomie cumulative. Adrian Năstase nu este un pesimist. Este un continuu optimist, cîtă vreme poartă să acumuleze. Zîmbește plăcut și acumulează cu pasiune.“ (pp. 156–157)

Portretul e de-a dreptul literar prin virtuțile plastice de zugrăvire a personajului. În rest, Vladimir Tismăneanu știe să nu amestece relația personală care îl leagă de un om de diferența ideologică care îl desparte de el. Cu alte cuvinte, știe cînd tensiunea ivită între doi oameni e provocată de o chestiune de principii și cînd e iscată de un conflict uman. De exemplu, Tismăneanu are tactul de a nu intra în corul adversarilor lui Sorin Antohi și nici în cel al denigratorilor lui Paul Goma (caz iscat de publicarea *Săptămîinii roșii*). Îi cunoaște prea bine pe amîndoi pentru a nu le mărturisi fiecăruia, între patru ochi, rezervele.

Una peste alta, o care care se citește ușor și cu plăcere, în paginile căreia cititorul poate vedea cum doi oameni pot discuta politică fără să caute să mulțumească pe toată lumea, bunăoară împărțind note de bună purtare sau gudurîndu-se abil pe lîngă puternicii zilei.